

Religijos mokslo leidinio SOTER straipsniai katalikiška muzikine tematika (1999 m. – 2009 m. vid.)

Straipsnyje analizuojami nuo 1999 m. iki 2009 m. vidurio leidinyje SOTER atspausdinti darbai katalikiška muzikine tematika. Aptariama ir vertinama įvairi šiuose darbuose tiriama religinė muzikinė problematika: etnomuzikologinė, giesmynų ir giedojimo tradicija, muzikinė kūryba, kompozitorių pasaulėjautos ir kūrybos sąsajos, lietuvių išeivių muzikinė veikla, Klaipėdos krašto katalikiška muzika ir kt.

The paper analyses the articles on Catholic music published in the SOTER journal in the period of 1999 – the 1st half of 2009. A diversity of issues of religious music covered by the articles is discussed and evaluated: ethnomusicological, as well as the hymnal and hymn singing, traditions, composing, the relationship of the composers' worldview and their work, musical activities of Lithuanians in exile, Catholic music in the region of Klaipėda, etc.

Ivadas

Religijos mokslo žurnalas SOTER (leidžiamas nuo 1924 m., atkurtas – 1999 m.) yra vienišas Lietuvoje, turintis nuolatinę rubriką „Krikščioniškoji kultūra ir religijotyra“, kurioje spausdinami įdomūs ir aktualūs moksliniai straipsniai įvairia katalikiška muzikine tematika. Nuo 1999 m. iki 2009 m. vidurio išėjusiuose 28 numeriuose paskelbti 42 šios tematikos straipsniai. Juos galima suskirstyti į kelias grupes, tai:

1. Etninė (prie jos priskirtina ir Lietuvos kalvarių Kryžiaus kelio tyrimo problematika);
2. Lietuvių muzikų išeivių veikla;
3. Profesionaliosios religinės muzikos kūryba;
4. Klaipėdos krašto religinė muzika;
5. Lietuviški giesmynai ir giedojimo tradicija;
6. Europos šalių kompozitorių kūrybos ir pasaulėjautos sąsajos.

Dar viena, mažai tyrinėta tema – krikščioniškoji muzikinė edukologija. Tačiau ji leidinyje tiesiogiai atspindėta tik viename straipsnyje.

Straipsnio objektas – SOTER straipsniai katalikiška muzikine tematika. Darbo tikslas – 1999 – 2009 m. I pusės SOTER straipsnių katalikiška muzikine tematika tyrimas. Uždaviniai – aptarti SOTER straipsnių katalikiška muzikine tematika mokslinę vertę, nustatyti jų vietą kitų leidinio straipsnių kontekste. Straipsnyje taikomi analizės ir lyginamasis metodai.

Etninės tematikos straipsniuose aptariamos etninės muzikos sąajos su Dievo, Kristaus kryžiaus įvaizdžiu, specifinės terminijos klausimai, instrumentinio muzikavimo (kancliavimo) pobūdis Baltijos tautų krikščioniškose konfesijose, religinės etninės muzikos sąveika su lenkų bei latvių katalikiškąja etnine muzikine kultūra ir jų skirtumai. Itin daug dėmesio leidinyje skirta Lietuvos kalvarių Kryžiaus kelio tyrimams. Jų autorius, prof. habil. dr. Alfonsas Motuzas net keliuose straipsniuose nuodugniai, išsamiai ir kompetentingai tyrinėjo Lietuvos kalvarių Kryžiaus kelio kulto kilmę (Nr. 9 (37), 2003, p. 313–332), Marijos kulto apraiškas Kryžiaus keliuose (Nr. 7 (35), 2001, p. 19–56), Kryžių kalno apeiginius papročius (Nr. 13 (41), 2004, p. 189–208) ir kt. Su Švč. Mergelės Marijos kultu susijęs ir doktoranto kunigo Sauliaus Stumbros straipsnis „Švč. Mergelei Marijai skirtos maldos ir giesmės šermenų apeigose Žemaitijoje: tradicija ir dabartis“ viename paskutiniųjų žurnalo numerių (Nr. 27 (55), p. 165–173).

Apibendrinęs savo tyrimus, A. Motuzas daro išvadą, kad Lietuvos kalvarių Kryžiaus keliai Vilniaus bernardinų vienuolyne, Žemaičių Kalvarijoje, Vilniuje, Beržore, Tytuvėnuose, Mosėdyje bei Vepriuose, kaip ir Marijos kultas, yra Lenkijos Katalikų Bažnyčios Kristaus kančios kelio pamaldumo palikimas Lietuvoje. Autorius ne kartą pabrėžia, jog šio pamaldumo ištakos glūdi Šventojoje Žemėje. Jis taip pat įrodo, kad Kryžių kalno kultas yra pranciškoniškosios kultūros palikimas Lietuvoje, kad Švč. Mergelės Marijos kultui (šalia Kristaus kančios pamaldumo) visuose Lietuvos kalvarių Kryžiaus keliuose skiriama daug reikšmės.

Kryžių kalne skambanti lietuvių ir latvių maldininkų muzika gerokai skiriasi (giesmių skaičiumi, instrumentinės muzikos grojimu ir naudojimu).

A. Motuzas straipsnyje „Vyskupas M. Valančius „Žemaičių vyskupystėje“ apie kalvarių Kryžiaus kelių garbinimą Lietuvoje“ (Nr. 5 (33), 2000, p. 57–71) išryškina „Žemaičių vyskupystės“ autoriaus požiūrį į kalvarių Kryžiaus kelių garbinimą ir jų reikšmę Lietuvos katalikiškajai kultūrai.

Reikšmingas šiuo požiūriu prof. habil. dr. Romualdo Apanavičiaus ir Alfonso Motuzo straipsnis „Lenkiškosios etninės muzikinės kultūros sklaida Lietuvoje XVI–XX a.“ (Nr. 26 (54), 2008, p. 163–181) bei A. Motuzo „Kai kurie Lietuvos ir Lenkijos katalikiškos kultūros sąlyčiai“ (Nr. 12 (40), 2004, p. 215–224). Mokslininkai įrodo, kad lenkų etninės muzikinės kultūros sklaida akivaizdžiai paveikė bemaž visas etninio muzikavimo sritis: dainavimą, grojimą etniniais ir bendratautiniiais muzikos instrumentais, religinę etninę muziką. Jų tyrimo rezultatas atskleidė, jog lenkų etninę muzikinę kultūrą XVI–XX a. plito visoje Lietuvoje. Plisdama ji atnešė šokių muziką, muzikos instrumentus, o svarbiausia – krikščioniškojo pamaldumo praktikas, kurios Lietuvoje susiliejo su etninės kultūros tradicijomis. A. Motuzas konstatuoja, kad Lietuvoje yra trys šventovės, jungiančios lietuvių ir lenkų kultūras – Aušros Vartai, Šiluva ir Kryžių kalnas.

Pamaldumo praktikų tyrimą SOTER žurnaluose savaip praturtino lietuvių folklorinių katalikiškų papročių tyrinėjimai. Minėtinas doktorantės Aušros Kairaitytės straipsnis „Dievo įvaizdis tradicinėse lietuvių liaudies dainose“ (Nr. 19 (47), 2006, p. 103–118). Autorė išskiria dvi pagrindines Dievo funkcijas, susijusias su likimo lėmimu ir žmonių globa. Ji įrodo, kad Dievo įvaizdis būdingas šeimos, vestuvinėms, darbo, karinėms-istorinėms, meilės ir jaunimo dainoms. A. Kairaitytės tyrimas patvirtino hipotezę, kad „Dievo įvaizdis

būdingas toms tradicinėms lietuvių liaudies dainoms, kuriose žmogus išreiškia jausmus, siekia gerovės, palankaus likimo, aukštesnių galių užtarimo, paguodos¹.

Panašią temą gvildena vyresnioji mokytoja Rolanda Kalakauskienė straipsnyje „Kristaus kryžius lietuvių katalikų giesmėse“ (Nr. 12 (40), 2004, p. 199–213). Aptardama žodinius giesmių tekstus, autorė daro išvadą, kad Kristaus kryžius minimas bažnytinėse gavėnios, Velykų, birželinių, Žemaičių Kalvarijos kalnų, Graudžių verksmų ir Gedulinių valandų giesmėse.

Iš bendro šios grupės tiriamųjų temų konteksto šiek tiek išsiskiria doc. dr. Rasos Račiūnaitės-Paužuolienės straipsnis „šiuolaikiniai lietuvių vestuvių papročiai: transformacija ir tautinio tapatumo išsaugojimas“ (Nr. 25 (53), 2008, p. 175–188). Jis įdomus savo sociologiniais tyrinėjimais, pabrėžiant, kad „šiuolaikinių vestuvių raiškos formos atspindi dabartinės žmonių vertybines orientacijas, nuostatų ir normų kaitą, gyvenimo sąlygas, veiklos prioritetus, šeimos narių socialinius santykius“², kad „tradicinių lietuvių vertybių tęstinumas ir perimamumas šiuolaikiniuose vestuvių papročiuose, naujoms kartoms perteikiant unikalią tautinę pasaulėjautą ir kartu galimybę patiems praturtinti tradiciją, yra svarbūs šiuolaikinės lietuvių kultūros gyvybingumo ženklai“³.

Etnomuzikologinę tematiką SOTER leidiniuose svariai praturtino specifinės terminijos tyrimai. Šioje srityje daugiausia dirbo prof. dr. Rimantas Sliužinskas. Jis tyrinėjo etnomuzikologinės terminijos reikšmę ir ypatumus kunigo Antano Juškos dainų rinkiniuose, kunigų Adolfo Sabaliausko ir Teodoro Brazio moksliniuose darbuose. Autorius skelbia tyrimo išvadą, kad šie žmonės, būdami iškilūs mokslininkai, pradėjo formuoti ne tik etnomuzikologinės, bet ir visos lietuvių muzikologinės terminijos žodyną. Neturėdami daugelio šiandienos mokslinėje kalboje nusistovėjusių terminų žodynėlio, jie „drąsiai kūrė naujadarus arba jau esantiems žodžiams suteikdavo naują reikšmę“ (Nr. 7 (35), 2002, p. 113).

Lietuvių muzikų išeivių veiklą religinės muzikos baruose JAV XIX a. pab. – XX a. I pusėje net keliuose straipsniuose aptarė prof. dr. Danutė Petrauskaitė. Ji tyrinėjo vargonininkų, bažnytinių chorų veiklą, įžymaus JAV gyvenusio kompozitoriaus Jeronimo Kačinsko muzikinę raišką XX–XXI a. sandūroje, gvildeno šv. Kazimiero vardo naudojimą išeivijos lietuvių bažnytinėje, edukacinėje ir muzikinėje veikloje. Autorė nurodo, kad lietuvių vargonininkai įnešė didžiulį indėlį, svetimame krašte puoselėdami tautines vertybes, ir daug prisidėjo prie liturginės muzikos tradicijų saugojimo bei atnaujinimo. Vargonininkai, susibūrę į Amerikos lietuvių vargonininkų sąjungą (ALVS), rūpinosi bažnytinės ir pasaulietinės muzikos reikalais. Jie diegė lietuvišką giedojimą pamaldų metu, leido lietuviškus giesmynus, kūrė įvairių žanrų religinę muziką kaip atsvarą JAV sparčiai plintančioms džiazui apraiškoms. Vargonininkai vadovavosi labai jiems parankiu XX a. pradžioje popiežiaus Pijaus X paskelbtu *Motu proprio*, kuriuo siekta stabdyti profaninės muzikos skverbimąsi į bažnyčias. Nuodugniai ištyrusi ALVS veiklą, mokslininkė pateikia išvadą, kad ALVS darė didelę įtaką išeivijos visuomeniniame gyvenime: „kėlė jaunimo organizacijų steigimo bei koordinavimo klausimus, rengė vakarėlius, dainų dienas bei šventes, organizavo bažnytinių chorų sąjūdį, skatino lietuviškos muzikos kūrimą bei spausdinimą“⁴, „po II pasaulinio karo kovojo už Lietuvos nepriklausomybės atgavimą“⁵. Straipsnyje „Kodėl buvo populiarus šv. Kazimiero vardas JAV lietuvių bažnytinėje, edukacinėje ir muzikinėje veikloje“ (Nr. 23 (51), 2007, p. 221–246) autorė apžvelgė draugijų, bažnyčių, švietimo

įstaigų, chorų, orkestrų, susijusių su šventojo vardu, kūrimosi istoriją ir darbus, atskleidė priežastis, paskatinusias lietuvių išeivius „puoselėti šios kilnios asmenybės išpažintas dvasines vertybes“⁶. Autorė rašo: „Šv. Kazimiero vardas lietuviams išeivijoje teikė stiprybės, saugumo ir tėvynės artumo jausmą, padėjo labiau susitelkti ir dirbuotis ugdant jaunąją lietuvių kartą bei puoselėjant lietuviybės ir krikščioniškasias vertybes.“⁷

Tyrinėdama JAV lietuvių bažnytinį chorų veiklą („JAV lietuvių bažnytiniai chorai – dvasingumo ir tautiškumo puoselėtojai“, Nr. 19 (47), 2006, p. 153–175), D. Petrauskaitė pabrėžė, kad pagrindinis jų „tikslas buvo ne tik dalyvauti bažnytinėse apeigose, bet ir ugdyti dvasingumo ir tautiškumo poreikius“⁸, taip pat rengti bažnytinės muzikos koncertus, dainų dienas, netgi dainų šventes.

Straipsnyje „Jeronimo Kačinsko muzikinė raida XX a. – XXI a. sandūroje“ (Nr. 7 (35), 2000, p. 57–65), ištyrusi paskutiniųjų išeivijos kompozitoriaus J. Kačinsko gyvenimo metų veiklą (1997–2001), D. Petrauskaitė reziumuoja, jog šio kūrėjo raidą lėmė „požiūris į Bažnyčią ne tik kaip į maldos namus, bet ir kaip į lietuviškos kultūros židinį; siekis praturtinti muzikinį lietuvių gyvenimą; poreikis muzikos kūriniuose įprasmiti tikėjimo tiesas ir individualų grožio suvokimą“⁹. Svarbi išvada, kad šio laikotarpio J. Kačinsko kūryba daugiau ar mažiau susijusi su religiniais motyvais. Kompozitorius „savo kūrinius vertino ne kaip naujų meninių idėjų paiešką, bet kaip padėką Aukščiausiam ir bandymą išsiveržti iš banalios kasdienybės“¹⁰.

Išeivijos temą įdomiai papildė doc. dr. M. Kazakevičienės straipsnis „Bruno Markaitis SJ: visuomeninės ir estetinės pažiūros, religinės pasaulėžiūros nuostatos (I)“ (Nr. 27 (55), 2008, p. 127–141). Jame autorė atskleidžia kunigo jėzuito, kompozitoriaus, dirigento, publicisto Bruno Markaičio (1922–1998) asmenybės savybes, jo įvairiapusę kūrybinę veiklą.

Dr. Egidijus Mažintas straipsnyje lietuvių išeivijos tema aptarė lietuvių konservatorijos Bostone veiklą ir jos įkūrėjo kompozitoriaus Miko Petrausko indėlį į egzodo muzikos pedagogiką (Nr. 16 (44), 2005, p. 107–115).

Keliuose straipsniuose tyrinėta profesionalioji religinė muzikinė kūryba. Giliomis įžvalgomis patraukia prof. dr. Gražinos Daunoravičienės straipsnis „Motetas – *Cantus mediarius*. Liturginės ir kompozicinės paralelės“ (Nr. 16 (44), 2005, p. 89–106). Jame autorė aptaria moteto žanro specifiką, pabrėžia jo priklausymą bažnytinei muzikai; tiria moteto istorinės raidos sąsajas su XII–XVI amžių muzikos komponavimo novacijomis (ypač su *Ars Nova*). Ji akcentuoja specifinius moteto žanrinius ypatumus, bažnytinę ir pasaulietinę jo funkciją, aptaria kūrybinės praktikos ir Bažnyčios dokumentų nuostatų santykį bei kompozicinę struktūrą.

Senovinės bažnytinės muzikos tematikos problematiką plėtoja doktorantė Audra Versekėnaitė. Jos straipsnyje „*Dies irae* sekvencija: tekstas ir potekstės“ (Nr. 15 (43), 2005, p. 295–306) analizuojami *Dies irae* sekvencijos muzikiniai bei verbaliniai dėsniniai, užtikrinę sekvencijos gyvavimą net aštuonis šimtmečius liturginėje ir pasaulietinėje muzikoje. Autorė kruopščiai išanalizavo melodinę *Dies irae* sekvencijos struktūrą, atskleidė verbalinio sekvencijos teksto prasmes, išryškino sekvencijos atsiradimo ir funkcionavimo galimybes bei kontekstus.

Minint šv. Kazimiero 550-ąsias gimimo metines SOTER leidinyje pasirodė ke-

letas straipsnių, kuriuose analizuojami muzikos kūriniai, skirti šiam šventajam. Tai doc. dr. Mildos Kazakevičienės straipsnis „Broniaus Budriūno „Mišios švento Kazimiero garbei (1966): sakralumo problema“ (Nr. 24 (52), 2007, p. 153–170), prof. dr. Daivos Kšanienės straipsnis „Sakralumo ir muzikos raiškos sąveika Juozo Naujalio Mišiose „Missa In Honorem St. Casimiri“ (Nr. 22 (50), 2007, p. 187–201), taip pat doc. dr. Regimanto Gudelio straipsnis „Lietuviškų chorinių giesmių šv. Kazimierui tradicijos problematika“ (Nr. 25 (53), 2008, p. 111–122). Prie šios grupės priskirtinas ir jau minėtas D. Petrauskaitės straipsnis „Kodėl buvo populiarus šv. Kazimiero vardas JAV lietuvių bažnytinėje, edukacinėje ir muzikinėje veikloje“.

B. Budriūno ir J. Naujalio mišias, skirtas šv. Kazimierui, straipsnių autorės išanalizavo naudodamos kompleksinį analizės metodą ir nurodė šių stambių muzikos veikalų vietą lietuvių bažnytinės muzikos istorijoje. R. Gudelis, remdamasis istorine faktologine medžiaga, ištyrinėjo lietuviškų šv. Kazimierui skirtų giesmių istorinę plėtotę ir nustatė jų svarbą bažnytinių chorų repertuare.

Klaipėdos krašto katalikiškos bažnytinės muzikos padėtį XX a. pirmojoje pusėje dominuojančios evangeliškosios liuteroniškosios konfesijos kontekste tyrinėjo prof. dr. Dai-va Kšanienė. Šia tema išspausdinti du straipsniai: „Muziko Juozo Bertulio gyvenimas, veikla ir kūryba: indėlis į lietuvių katalikišką muziką (Nr. 11 (39), 2003, p. 177–191) ir „Klaipėdos krašto kompozitorių bažnytinės katalikiškos muzikos kūriniai (1923–1939)“ (Nr. 8 (36), 2002, p. 157–171). Kadangi liuteroniškoje Mažajoje Lietuvoje lietuviai katalikai sudarė akivaizdžią mažumą, jų padėtis, išpažįstant savąjį tikėjimą, buvo nelengva. Čia lietuviai katalikai turėjo ir menką bažnytinės muzikos repertuarą. Tik 1923 m. krašte apsigyvenę profesionalūs muzikai svariai jį papildė.

Žurnale SOTER tyrinėti ir lietuviški, lenkiški bei latviški katalikų giesmynai bei katalikiško giedojimo tradicija. R. Gudelis straipsnyje „Lietuviškas bažnytinis giesmynas“ XX a. pradžios religinio ir tautinio paveldo požiūriu“ (Nr. 15 (43), 2005, p. 277–294) aptarė iškiliausio Lietuvos vargonininko, kompozitoriaus J. Naujalio 1906 m. parengtą ir išleistą „Lietuvišką bažnytinį giesmyną“. R. Gudelio teigimu, šis leidinys turėjo ypatingą reikšmę XIX a. pab. – XX a. pr. vykusios bažnytinės muzikos reformos ir tautinio atgimimo laikotarpiui, nes sudarytas remiantis popiežiaus Pijaus X *Motu proprio* rekomendacijomis ir yra „ypatingas XX a. pradžios lietuvių kultūros fenomenas, skatinęs bažnytinės muzikos reformą ir lietuviškų chorų sąjūdį“¹¹. Mokslininkas prieina prie išvados, kad „Lietuviško bažnytinio giesmyno“ visuomeninė vertė atsiskleidė istoriniame procese nublankus subjektyvioms interpretacijoms ir gyvos religinės praktikos dėka išlikus geriausiomis giesmėms“¹².

Katalikiškojo giedojimo klausimai nagrinėjami to paties autoriaus (R. Gudelio) straipsnyje „Giedojimo stilistikos Lietuvos bažnyčiose problematika XIX a. pabaigoje – XX a. pirmojoje pusėje“ (Nr. 7 (35), 2002, p. 131–152). Atskleista bendruomeninio ir sumos chorų meno esmė, nacionalinio liturginio giedojimo stiliaus raida. Reikšmingiausios yra dvi išvados. Viena iš jų: „Lietuviškosios giedojimo bažnyčios tradicijos virsmas XIX a. pab. – XX a. pr. sutapo su tautiniu atgimimu ir nacionalinės profesinės muzikinės kultūros pradžia. Svarbiausia šiuo laikotarpiu buvo liturginio repertuaro su-norminimas, vertimas į gimtąją kalbą ir giesmynų išleidimas.“¹³ Kita išvada teigiama,

kad šiuo laikotarpiu sukurta vertingiausia sakralinė ir liturginė muzika daro įtaką ir mūsų laikams. „Tai liudija ypatingas sakralinės muzikos proveržis dabartinių nacionalinių kompozitorių kūryboje, profesionalus jų atlikimas kamerinių chorų koncertuose bažnyčiose ir salėse.“¹⁴

Dar vienas R. Gudelio straipsnis – „Lietuviškų bažnytinių chorų vertinimo problematika (XIX a. pab. – XX a. pradžia)“ (Nr. 19 (47), 2006, p. 87–102). Autorius pateikė visų bažnytinių chorų, veikusių iki Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo 1918 m., sąrašą (jų buvo 150) ir konstatavo, kad būtent bažnytiniai chorai „padėjo įgyvendinti bažnytinės muzikos reformą, skatinti žmonių dvasingumą, kartu formavo tuo metu efektyvią muzikinio ugdymo sistemą“¹⁵ ir atliko savo pagrindinę funkciją – dalyvavo liturgijoje.

Atskirame straipsnyje R. Gudelis aptarė kanauninko Adolfo Sabaliausko publicistinį palikimą giedojimo reformos ir vargonininkų veiklos klausimais Lietuvoje XX a. I pusėje („Kan. A. Sabaliauskas apie giedojimą ir vargonininkus“ (Nr. 10 (38), 2003).

Itin aktualų straipsnį „Liturgijos atnaujinimas ir muzika: popmuzika katalikų bažnyčiose – liturginės reformos vaisius?“ (Nr. 27 (55), 2008, p. 113–126) išspausdino mokslininkė Danutė Kalavinskaitė. Jame autorė išanalizavo ir įvertino religinės popmuzikos poveikį dvasinei asmens raidai, bandė nustatyti popmuzikos galimybes apskritai būti liturgine muzika, analizavo bažnytinės popmuzikos vertinguosius bruožus, taip pat trūkumus ir ateities perspektyvą Katalikų Bažnyčios liturgijoje. Be to, ji apžvelgė problemas, susijusias su Vatikano II Susirinkimo iniciatyva liturgijos reformos požiūriu, ir konstatavo, kad „toleranciją popmuzikai liturgijoje greičiausiai lemia po Vatikano II Susirinkimo prarastas aiškumas, kas yra *musica sacra*, kasdienėje praktikoje labiau linkstant prie protestantiškosios sampratos: kokia muzika bus laikoma šventa, yra ne Dievo apreiškimo, o tikinčiųjų bendruomenės susitarimo reikalas“¹⁶.

Lenkiškų bažnytinių giesmių problematiką savo straipsniuose gvildeno prof. habil. dr. kunigas Antonis Reginekas. Tai straipsniai: „Bažnytiniai metai Franciszeko Karpińskiego pamaldžiose giesmėse („Pieśni nabożne“)“ (Nr. 20 (48), 2006, p. 163–177) ir „Penkių rinktinių giesmių iš Franciszeko Karpińskiego ciklo „Pamaldžios giesmės“ („Pieśni nabożne“) recepcija“ (Nr. 21 (49), 2007, p. 163–177). Juose autorius aptaria žymaus sentimentalizmo stiliaus lenkų literato Franciszeko Karpińskiego poetinių darbų rinktinę, kuri pirmą kartą buvo išleista 1792 m. ir po to daug kartų pakartota. Joje 49 tekstai: 29 giesmės ir 20 psalmių talentingai pritaikytos liturginių metų kalendoriui. Straipsnyje pateikti natų pavyzdžiai, giesmių melodijos, kuriomis poetas naudojosi rašydamas savo kūrinius.

Plačiame istoriniame ir konfesinės priklausomybės kontekste kuršių katalikų bendruomenei skirtą, 1733 m. barono Wilhelmo Heinricho Liuvėno redaguotą ir išleistą giesmyną ir maldyną „Katholischka Mahzibu Luhgschanu un Dseesmu Grahmata“ tyrinėja kunigas, docentas Andris Priede straipsnyje „Ekumeniniai mariologinio maldingumo aspektai XVIII a. katalikiškuose kuršių himnuose“.

Europos šalių kompozitorių kūrybos ir pasaulėjautos sąsajos tyrinėtoms doc. dr. M. Kazakevičienės darbuose. Jos straipsniai „Fryderyko Chopino ir Ferenco Liszto religinės pasaulėžiūros ir kūrybos sąsajos“ (Nr. 13 (41), 2004, p. 157–175) ir „Olivier Messiaeno religinių pažiūrų kūrybinės intencijos“ (Nr. 19 (47), 2006, p. 119–136) imponuoja filosofinėmis įžvalgomis, originaliu mąstysenos ir muzikinės kūrybos sąveikos pateikimu. Pir-

majame straipsnyje autorė aptaria žymių romantizmo kompozitorių asmenybės bruožus, jų pasaulėjautos ypatumus ir išryškina sąsajas su kūryba. Autorė itin pabrėžia F. Liszto religinių pažiūrų svarbą muzikinėje kūryboje. Ji akcentuoja, kad vertingi šio kompozitoriaus bažnytiniai kūriniai, „svariai papildę pasaulinį sakralinės muzikos lobyną, patvirtina paties abato Liszto pasirinktą bažnytinės muzikos kompozitoriaus titulą“¹⁷.

Antrajame straipsnyje mokslininkė pagrįstai atskleidė XX a. prancūzų kompozitoriaus O. Messiaeno muzikos santykį su kūriniu ir giliu tikėjimu. Ji pabrėžė O. Messiaeno stiliaus originalumą, ieškojimus, įprasminančius muzikoje amžinąsias krikščioniškas tiesas. Aptarti ir svarbiausi sakraliniai kompozitoriaus kūriniai, kuriuose susivienija skirtingos sferos: religinė, egzotinė, romantinė ir panteistinė („paukščių“). M. Kazakevičienė apibendrina: „O. Messiaeno siekis sakralinę muziką <...> priartinti prie dabarties realių, žmogaus psichikos, žemiškųjų vertybių išreiškia jo, kataliko pasauliečio, apaštališką tarnavimą. Tai visiškai atitinka popiežiaus Jono Pauliaus II, Vatikano II Susirinkimo nutariamuose bei katalikų Bažnyčios dokumentuose dėstomą Bažnyčios mokymą.“¹⁸

Krikščioniškosios muzikinės edukologijos tema leidinyje SOTER publikuotas tik vienas straipsnis. Tai prof. habil. dr. Jono Kievišo ir Rasos Ruzytės straipsnis „Moksleivių kultūros ugdymas remiantis religine muzika“ (Nr. 10 (38), 2003). Autoriai nurodo, kad siekiant ugdyti mokinių dvasingumą reikia skatinti giedojimą bažnyčioje, koreguoti muzikinį ugdymą mokykloje, įprasminti išmokstamų giesmių repertuarą.

Akivaizdu, kad straipsniai katalikiška muzikine tematika užima vieną svarbiausių vietų moksliniame leidinyje SOTER.

Išvados

1. Straipsnių katalikiška muzikine tematika 1999 m. – 2009 m. I pusės SOTER leidinyje analizė parodė, kad jame daug dėmesio skiriama šiai svarbiai ir aktualiai problematikai; spausdinami straipsniai įvairiomis temomis.

2. Daugiausia dėmesio skirta darbams etnine tema. Jie atskleidė turtingas ir galias lietuvių liaudies pamaldumo ir religinės etninės muzikos sąsajas, sąveiką su kitų Baltijos tautų (latvių, lenkų) religine etnine muzika, specifinės terminijos klausimus, folklorinių katalikiškų papročių tradicijas (17 straipsnių).

3. Išsamiai aptarta įvairialypė lietuvių išeivijos bažnytinė muzikinė veikla JAV XIX a. pab. – XX a. I pusėje (7 straipsniai).

4. Įvairiais aspektais tyrinėta profesionalioji religinės muzikos kūryba, nagrinėjant senovinę bažnytinę muziką ir analizuojant religinius stambių formų lietuvių kompozitorių kūrinius (5 straipsniai).

5. Reikšmingi straipsniai, kuriuose tyrinėjami lietuviški, lenkiški bei latviški katalikiški giesmynai, giedojimo tradicija, vargonininkų veikla ir religinės popmuzikos poveikis dvasinei asmens raidai (8 straipsniai).

6. Tirta katalikiškos muzikos padėtis Klaipėdos krašte XX a. pirmojoje pusėje dominuojančios evangeliškosios liuteroniškosios konfesijos fone (2 straipsniai).

7. Išsamiai aptartos kompozitorių F. Chopino, F. Liszto ir O. Messiaeno katalikiškos religinės pasaulėžiūros ir kūrybos sąsajos (2 straipsniai).

8. Stokojama tyrinėjimų religinės muzikinės edukologijos klausimais. Vieninteliame straipsnyje aptartas moksleivių kultūros ugdymas remiantis religine muzika (1 straipsnis).

9. Straipsniai katalikiška muzikine tematika užima svarbią vietą kitų SOTER darbų kontekste.

NUORODOS

- ¹ Kairaitytė A. Dievo įvaizdis tradicinėse lietuvių liaudies dainose. SOTER. Kaunas. 2006. Nr. 19 (47). P. 115.
- ² Račiūnaitė-Paužuolienė R. Šiuolaikiniai lietuvių vestuvių papročiai: transformacija ir tautinio tapatumo išsaugojimas. SOTER. Kaunas. 2008. Nr. 25 (53). P. 184.
- ³ Ten pat. P. 185.
- ⁴ Petrauskaitė D. Amerikos lietuvių vargonininkų sąjungos kūrimasis ir veikla. SOTER. Kaunas. 2003. Nr. 9 (37). P. 204.
- ⁵ Ten pat.
- ⁶ Petrauskaitė D. Kodėl buvo populiarus šv. Kazimiero vardas JAV lietuvių bažnytinėje, edukacinėje ir muzikinėje veikloje. SOTER. Kaunas. 2007. Nr. 23 (51). P. 221.
- ⁷ Ten pat.
- ⁸ Petrauskaitė D. JAV lietuvių bažnytiniai chorai – dvasingumo ir tautiškumo puoselėtojai. SOTER. Kaunas. 2006. Nr. 19 (47). P. 170.
- ⁹ Petrauskaitė D. Jeronimo Kačinsko muzikinė raiška XX a. – XXI a. sandūroje. SOTER. Kaunas. 2000. Nr. 7 (35). P. 63.
- ¹⁰ Ten pat. P. 64.
- ¹¹ Gudelis R. „Lietuviškas bažnytinis giesmynas“ XX a. pradžios religinio ir tautinio paveldo požiūriu. SOTER. Kaunas. 2005. Nr. 15 (43). P. 287.
- ¹² Ten pat.
- ¹³ Gudelis R. Giedojimo stiliistikos Lietuvos bažnyčiose problematika XIX a. pabaigoje – XX a. pirmojoje pusėje. SOTER. Kaunas. 2002. Nr. 7 (35). P. 144.
- ¹⁴ Ten pat. P. 145.
- ¹⁵ Gudelis R. Lietuviškų bažnytinių chorų vertinimo problematika (XIX a. pab. – XX a. pradžia). SOTER. Kaunas. 2006. Nr. 19 (47). P. 99.
- ¹⁶ Kalavinskaitė D. Liturgijos atnaujinimas ir muzika: popmuzika katalikų bažnyčiose – liturginės reformos vaisius? SOTER. Kaunas. 2008. Nr. 27 (55). P. 120.
- ¹⁷ Kazakevičienė M. Fryderyko Chopino ir Ferenco Liszto religinės pasaulėžiūros ir kūrybos sąsajos. SOTER. Kaunas. 2004. Nr. 13 (41). P. 172.
- ¹⁸ Kazakevičienė M. Olivier Messiaeno religinių pažiūrų kūrybinės intencijos. SOTER. Kaunas. 2006. Nr. 19 (47). P. 134.

LITERATŪRA

1. Apanavičius R. Krikščioniškų konfesijų įtaka Baltijos tautų kanklių ir kankliavimo raidai XIX a. – XX a. I pusėje. SOTER. Kaunas. 2000. Nr. 3 (31).
2. Apanavičius R., Motuzas A. Lenkiškosios etninės muzikinės kultūros sklaida Lietuvoje XVI–XX a. // SOTER. Kaunas. 2008. Nr. 26 (54).
3. Daunoravičienė G. Motetas – *Cantus mediaris*. Liturginės ir kompozicinės paralelės. SOTER. Kaunas. 2005. Nr. 16 (44).

4. *Gudelis R.* Giedojimo stiliškos Lietuvos bažnyčiose problematika XIX a. pabaigoje – XX a. pirmojoje pusėje. SOTER. Kaunas. 2002. Nr. 7 (35).
5. *Gudelis R.* Kan. A. Sabaliauskas apie giedojimą ir vargonininkus. SOTER. Kaunas. 2003. Nr. 10 (38).
6. *Gudelis R.* „Lietuviškas bažnytinis giesmynas“ XX a. pradžios religinio ir tautinio paveldo požiūriu. SOTER. Kaunas. 2005. Nr. 15 (43).
7. *Gudelis R.* Lietuviškų bažnytinių chorų vertinimo problematika (XIX a. pab. – XX a. pradžia). SOTER. Kaunas. 2006. Nr. 19 (47). P. 99.
8. *Gudelis R.* Lietuviškų chorinių giesmių šv. Kazimierui tradicijos problematika. SOTER. Kaunas. 2008. Nr. 25 (53).
9. *Kairaitytė A.* Dievo įvaizdis tradicinėse lietuvių liaudies dainose. SOTER. Kaunas. 2006. Nr. 19 (47).
10. *Kalakauskienė R.* Kristaus kryžius lietuvių katalikų giesmėse. SOTER. Kaunas. 2004. Nr. 12 (40).
11. *Kalavinskaitė D.* Liturgijos atnaujinimas ir muzika: popmuzika katalikų bažnyčiose – liturginės reformos vaisius? SOTER. Kaunas. 2008. Nr. 27 (55).
12. *Kazakevičienė M.* Broniaus Budriūno „Mišios švento Kazimiero garbei“ (1966): sakralumo problema. SOTER. Kaunas. 2007. Nr. 24 (52).
13. *Kazakevičienė M.* Bruno Markaitis SJ: visuomeninės ir estetinės pažūros, religinės pasaulėžiūros nuostatos (I). SOTER. Kaunas. 2008. Nr. 27 (55).
14. *Kazakevičienė M.* Fryderyko Chopino ir Ferenco Liszto religinės pasaulėžiūros ir kūrybos sąsajos. SOTER. Kaunas. 2004. Nr. 13 (41).
15. *Kazakevičienė M.* Olivier Messiaeno religinių pažūrų kūrybinės intencijos. SOTER. Kaunas. 2006. Nr. 19 (47).
16. *Kievišas J., Ruzgytė R.* Moksleivių kultūros ugdymas remiantis religine muzika. SOTER. Kaunas. 2003. Nr. 10 (38).
17. *Kšanienė D.* Klaipėdos krašto kompozitorių bažnytinės katalikiškos muzikos kūriniai (1923–1939). SOTER. Kaunas. 2002. Nr. 8 (36).
18. *Kšanienė D.* Muziko Juozo Bertulio gyvenimas, veikla ir kūryba: indėlis į lietuvių bažnytinę katalikišką muziką. SOTER. Kaunas. 2003. Nr. 11 (39).
19. *Kšanienė D.* Sakralumo ir muzikos raiškos sąveika Juozo Naujalo Mišiose „Missa In Honorem St. Casimiri“. SOTER. Kaunas. 2007. Nr. 22 (50).
20. *Mažintas E.* Lietuvių konservatorija Bostone, JAV, ir jos įkūrėjo M. Petrausko indėlis į egzodo muzikos pedagogiką. SOTER. Kaunas. 2005. Nr. 16 (44).
21. *Motuzas A.* Kai kurie Lietuvos ir Lenkijos katalikiškos kultūros sąlyčiai. SOTER. Kaunas. 2004. Nr. 12 (40).
22. *Motuzas A.* Katalikiškų priedamųjų pamaldų muzika Lietuvoje pagal Bažnyčios dokumentus: *sacrum* ir *profanum*. SOTER. Kaunas. 2007. Nr. 24 (52).
23. *Motuzas A.* Kryžių kalno apeiginiai papročiai. SOTER. Kaunas. 2004. Nr. 13 (41).
24. *Motuzas A.* Latvių ir lietuvių maldininkų apeiginės muzikos Kryžių kalne ypatumai. SOTER. Kaunas. 2005. Nr. 16 (44).
25. *Motuzas A.* Lietuvos kalvarių Kryžiaus kelio kulto kilmė Lenkijos analogų kontekste. SOTER. Kaunas. 2003. Nr. 9 (37).
26. *Motuzas A.* Marijos kultas Lietuvos kalvarių Kryžiaus keliuose. SOTER. Kaunas. 2002. Nr. 7 (35).
27. *Motuzas A.* Vysk. M. Valančius „Žemaičių vyskupystėje“ apie kalvarių Kryžiaus kelių garbinimą Lietuvoje. SOTER. Kaunas. 2001. Nr. 5 (33).
28. *Petrauskaitė D.* Amerikos lietuvių vargonininkų sąjungos kūrimasis ir veikla. SOTER. Kaunas. 2003. Nr. 9 (37).
29. *Petrauskaitė D.* JAV lietuvių bažnytiniai chorai – dvasingumo ir tautiškumo puoselėtojai. SOTER. Kaunas. 2006. Nr. 19 (47). P. 170.
30. *Petrauskaitė D.* JAV lietuvių vargonininkų veikla liturginės muzikos baruose. SOTER. Kaunas. 2004. Nr. 12 (40).

31. *Petrauskaitė D.* Jeronimo Kačinsko muzikinė raida XX a. – XXI a. sandūroje. SOTER. Kaunas. 2000. Nr. 7 (35).
32. *Petrauskaitė D.* Kodėl buvo populiarus šv. Kazimiero vardas JAV lietuvių bažnytinėje, edukacinėje ir muzikinėje veikloje. SOTER. Kaunas. 2007. Nr. 23 (51).
33. *Priede A.* Ekumeniniai mariologinio maldingumo aspektai XVIII a. katalikiškuose kuršių himnuose. SOTER. Kaunas. 2008. Nr. 28 (56).
34. *Račiūnaitė-Paužuolienė R.* Šiuolaikiniai lietuvių vestuvių papročiai: transformacija ir tautinio tapatumo išsaugojimas. SOTER. Kaunas. 2008. Nr. 25 (53).
35. *Reginek A.* Bažnytiniai metai Franciszeko Karpińskiego pamaldžiose giesmėse („Pieśni nabożne“). SOTER. Kaunas. 2006. Nr. 20 (48).
36. *Reginek A.* Penkių rinktinių giesmių iš Franciszeko Karpińskiego ciklo „Pamaldžios giesmės“ („Pieśni nabożne“) recepcija. SOTER. Kaunas. 2007. Nr. 21 (49).
37. *Remesa A.* Etnomuzikologija ir metodologiniai sprendimai lietuvių liaudies ir grigališkojo choralo monodijų analogijose. SOTER. Kaunas. 1999. Nr. 2 (30).
38. *Služinskas R.* Lietuvių etnomuzikologinė terminija kun. Antano Juškos (1819–1880) liaudies dainų rinkiniuose. SOTER. Kaunas. 2003. Nr. 11 (39).
39. *Služinskas R.* Lietuvių etnomuzikologinės terminijos ypatybės kun. A. Sabaliausko (1873–1950) moksliniuose darbuose. SOTER. Kaunas. 2002. Nr. 7 (35).
40. *Služinskas R.* Lietuvių etnomuzikologinės terminijos ištakos kun. T. Brazio (1870–1930) moksliniuose darbuose. SOTER. Kaunas. 1999. Nr. 1 (29).
41. *Stumbras S.* Švč. Mergelei Marijai skirtos maldos ir giesmės šermenų apeigose Žemaitijoje: tradicija ir dabartis. SOTER. Kaunas. 2008. Nr. 27 (55).
42. *Versekėnaitė A.* *Dies irae* sekvencija: tekstas ir potekstės. SOTER. Kaunas. 2005. Nr. 15 (43).

Gauta: 2009 05 22

Parengta spaudai: 2009 10 05

Daiva KŠANIENĖ

ARTICLES ON CATHOLIC MUSIC IN A RELIGIOUS SCIENTIFIC JOURNAL “SOTER” (1999–2009)

S u m m a r y

The journal of religious sciences SOTER (running from 1924, and resumed in 1999) is the only publication in Lithuania with a regular rubric of *Christian Culture and Religious Studies* which publishes interesting and topical research articles on various subjects of Catholic religious music. In the 28 volumes published since 1999, 41 articles on the said subjects appeared. They can be divided into several groups: ethnomusicological (with the issues of the studies of the Lithuanian Calvaries – Stations of the Cross included); the activity of Lithuanian musicians in exile; professional composing of religious music; religious music of the region of Klaipėda; Lithuania hymnal and hymn singing tradition; the relationship of the worldview and music writing of European composers, etc.

The articles on the subjects of ethnomusicology focus on the relationship of ethnic music with the images of God and Christ's Cross in it, the issues of specific terminology, the nature of instrumental music making (playing the kanklės) in Christian denominations of the Baltic nations, as well as the interrelationship and differences of Lithuanian, Polish, and Latvian Catholic ethnic musical culture. The study of devotional practices in SOTER journals is enriched by the Lithuanian folklore studies of Catholic traditions. The research in specific terminology makes a significant contribution to the ethnomusicological theme in the SOTER publications. The said subjects have mainly been studied by prof. habil. dr. A. Motuzas, prof. habil. dr. R. Apanavičius, prof. dr. R. Služinskas, and Rev. S. Stumbras.

More than one article of prof. dr. D. Petrauskaitė, assoc. prof. dr. M. Kazakevičienė, and E. Mažintas discuss the activities and compositions of Lithuanian musicians in exile in the USA.

Several articles deal with professional composition of religious music. The article of prof. dr. Gražina Daunoravičienė on the specificity of the genre of motet attracts by its deep insights. The subject of the ancient church music is developed by the researcher A. Versekėnaitė who highlights the emergence of the sequence of *Dies Irae* and the possibilities and contexts of its functioning. On the occasion of commemoration of St. Casimir's 550th birth anniversary, several articles on musical compositions devoted to the Saint appeared (by assoc. prof. dr. Milda Kazakevičienė, prof. dr. Daiva Kšanienė, assoc. prof. dr. Regimantas Gudelis, and prof. dr. Danutė Petrauskaitė).

The subject of Catholic Church music in Klaipėda region has been researched by prof. dr. D. Kšanienė. She identified the place of Catholic music in Klaipėda region where the Evangelical Lutheran denomination had been dominating.

The publications in the SOTER journal also explore Lithuanian Catholic hymnals and the Catholic hymn singing tradition. The subject has been dealt with by assoc. prof. dr. R. Gudelis who analysed the *Lithuanian Church Hymnal*, compiled and published by the outstanding Lithuanian organ player and composer J. Naujalis in 1906. R. Gudelis emphasizes the significance of the publication for the reform of church music and the national revival process in the late 19th – early 20th C. The issues of the Catholic hymn singing are highlighted in other articles of the same author. R. Gudelis also wrote about the issue of evaluation of Lithuanian church choirs in the late 19th – early 20th C. In his study, the author made an exhaustive list of all church choirs (150) that had functioned before the first declaration of Lithuania's independence and stated that church choirs helped to implement the reform of church music, to promote the spirituality of people, and simultaneously formed an effective for that time system of musical education, as well as performed its own principal function of taking part in the Liturgy.

In another of his articles, R. Gudelis discussed Rev. A. Sabaliauskas' publicistic heritage on the matters of hymn singing reform and the activity of organ players in Lithuania in the 1st half of the 20th C.

The researcher D. Kalavinskaitė published a particularly topical article: she analysed and assessed the impact of religious pop music on the spiritual evolution of the personality and tried to identify the possibility for that kind of compositions to function as liturgical music. She also analysed the positive qualities and the shortcomings of church music, as well as its prospects in the Liturgy of the Catholic Church.

The subject of Polish church hymns was examined in two articles of professor dr. Rev. A. Reginek. He discussed the selection of poetry of an outstanding Polish sentimentalist Franciszek Karpiński, first published in 1792, and afterwards re-published for a number of times.

The links of the worldview and music writing of European composers F. Chopin, F. Liszt, and O. Messiaen were analysed by assoc. prof. dr. M. Kazakevičienė.

The issue of Christian music education was examined in a single article of *Education of Pupils' Culture on the Basis of Religious Music* by prof. habil. dr. J. Kievišas and R. Ruzgytė. The authors noted that, in order to build pupils' spirituality, it was necessary to encourage them to sing in church, to revise musical education at school, and to make the repertoire of the hymns for the pupils.

The analysis of the articles on religious music in SOTER (No. 28) proved that the said topical subject enjoyed great attention. The articles focusing on it are of wide range. However, a shortage of articles on religious musical pedagogy is felt. Moreover, more articles devoted to the analysis of religious and sacred (secular) music of contemporary composers would be desirable.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: SOTER, muzika, etnomuzikologija, kūryba, giesmė, kompozitorius, Kryžiaus kelias, pasaulėjauta, katalikybė, krikščionybė, vargonininkas, šv. Kazimieras.

KEY WORDS: SOTER, music, ethnomusicology, composing, hymn, composer, the Stations of the Cross, worldview, Catholicism, Christianity, an organist, St. Casimir.

Daiva KŠANIENĖ – humanitarinių mokslų (muzikologijos) prof. dr., Klaipėdos universiteto Menų fakulteto Muzikos teorijos ir istorijos katedros vedėja, Klaipėdos universiteto senato pirmininkė, LKMA narė. Adresas: Liepų g. 34-2, 92113 Klaipėda. Tel. (8 46) 21 26 58 ir 8 698 78 310. El. paštas ksaniene@balticum-tv.lt.

Daiva KŠANIENĖ – prof. dr. of Humanities (Music Theory), Head of the Department of Music Theory and History, Member of Lithuanian Catholic Academy of Science (LKMA). Address: Liepų g. 34-2, 92113 Klaipėda. Tel.: (8 46) 21 26 58; 8 698 78 310. E-mail: ksaniene@balticum-tv.lt.